

Ольга Волошенюк

м. Вінниця

(Наук.керівн. – канд. філол. наук,

доц. Комарівська Н.О.)

ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

***Анотація.** У статті розглянуто та проаналізовано питання особливостей розвитку зв'язного мовлення молодших школярів. Поставлено акцент на важливості використання фольклору для розвитку зв'язного мовлення учнів початкової школи.*

***Ключові слова:** початкова школа, урок, українська мова, молодші школярі, метод, фольклор.*

***Abstract.** The question of the peculiarities of the development of coherent speech of junior schoolchildren is clarified and analyzed. Emphasis is placed on the importance of using folklore to develop coherent speech in primary school children.*

***Keywords:** primary school, lesson, Ukrainian language, junior schoolchildren, method, folklore.*

Український народ супроводжував ніжним поетичним словом кожний крок дитини, кожні злети та падіння. Як відомо, саме ці традиційні правила та принципи є основою формування свідомих громадян. А основою було завжди усне народне слово, що передавалося з уст в уста. Одним із найважливіших показників культури особистості є її мовлення. І саме в молодшому шкільному віці є актуальною проблема розвитку зв'язного мовлення дітей, адже саме в цей час формується національно-мовна особистість.

Розбудова України як вільної та незалежної держави неможлива без якісної підготовки молодших школярів. Без сумніву, у цьому процесі важливим аспектом є вільне володіння українською мовою. З компетентностей, які зазначені в методологічних документах Нової української школи спільними є готовність до висловлення думки усно і письмово, здатність логічно обґрунтовувати власну позицію, спроможність на критичне і системне мислення тощо. Таким чином, провідне місце в загальній системі мовно-літературної освіти молодших школярів посідає аспект розвитку зв'язного мовлення. Використання зразків усної народної творчості передбачено у соціокультурній змістовій лінії початкової мовної освіти [6].

Проблему розвитку мовленнєвої діяльності досліджували Л. Виготський, І. Зимня, Л. Зінченко, Г. Костюк, О. Леонтьєв та ін. Методичні аспекти мовленнєвого розвитку досліджували Л. Варзацька, М. Вашуленко, І. Гудзик, А. Коваль, О. Мельничайко, К. Пономарьова, О. Хорошковська, Л. Федоренко, Л. Щерба, та ін; відбір лексики для початкового етапу засвоєння української мови вивчав Т. Коршун; проблемами комунікативного мовлення займався Л. Паламар; проблеми розвитку зв'язного мовлення висвітлювали у своїх працях Л. Войтко, А. Каніщенко, О. Мельничайко, І. Пентилюк та ін.

Державний стандарт початкової освіти передбачає формування в дитини власного досвіду спілкування та культури співпраці в різних видах діяльності. Отож, актуальною проблемою залишається розвиток зв'язного мовлення молодших школярів, адже перед сучасною школою постало питання формування особистості, здатної приймати нестандартні рішення в ситуаціях, а також творчо підходити до будь-якої діяльності.

Сучасний процес формування та удосконалення методів навчання та змісту навчання, на думку М. Вашуленка, базується на нових відкриттях лінгводидактичної науки, а також психолінгвістики, основою якої є закономірність сприйняття та породження нового змісту висловлювань. Акад. М. Вашуленко доводить, що саме ці аспекти є ключовими у формуванні зв'язного мовлення молодших школярів, хоча раніше зв'язне мовлення

молодших школярів ґрунтувалося на інтуїції, а частіше на зразку. Тому теорія мовленнєвої діяльності стала поштовхом для нових, більш повних досліджень мовленнєвої компетентності учнів початкової школи [3].

Таким чином, саме необхідність навчити кожну особистість грамотно та зв'язно висловлювати свої думки виокремила термін «зв'язне мовлення», який закріпився у методиці формування мовленнєвої компетентності учнів початкової школи. Термін «зв'язне мовлення» трактують як «монологічне мовлення, точніше – процес, діяльність мовця, послідовний усний чи письмовий виклад думок, знань мовця» [1, с. 60].

Л. Варзацька під терміном «зв'язне мовлення» розуміє «розділ методичної науки, який ставить своїм завданням навчати дітей розуміти і будувати висловлювання з огляду на мету, умови спілкування, дотримуючись норм літературної мови» [2, с. 3].

Використовуючи тексти малих фольклорних форм (прислів'я та приказки) у своєму мовленні, учні вчать чітко, зрозуміло, лаконічно та інтонаційно висловлювати власні думки та почуття. У школярів розвивається вміння творчо, образно та яскраво описати предмет, вчинок та будь-яку життєву ситуацію.

Процес відгадування та створення власних загадок впливає на різнобічний розвиток мовленнєвої компетентності молодших школярів. Формування образності мовлення учнів сприяє наявності у загадках метафоричності, а також різних засобів виразності (епітети, порівняння, метафори тощо). Саме загадки допомагають усвідомити та засвоїти звуковий лад української мови та змушують зосередитися на мовній формі, аналізуючи її [5, с. 179]. Вміння доводити власну думку – це не лише логічне мислення, а й правильність у словесному висловлюванні думок та почуттів.

Для того, щоб систематично та послідовно розвивати зв'язне мовлення молодших школярів варто проводити аналіз мовних засобів загадки та звертати увагу на її побудову. Для цього вчителю варто мати декілька загадок про одне й

те ж явище, дію чи предмет для порівняння. На прикладі можна показати, що кожен знайдений образ не є сталим, про нього можна сказати по-різному.

Супутник дитинства кожної людини – колискова пісня. Саме колискові пісні є джерелом успішного формування зв'язного мовлення молодших школярів. Залучення широкого кола відомостей про навколишній світ та близьких за досвідом учням предметів у колисковій пісні, сприяє збагаченню словникового запасу.

Саме граматична різноманітність колискових пісень сприяє усвідомленню та засвоєнню граматичного ладу рідної мови. Вивчаючи тему «Спільнокореневі слова», можна використовувати колискові, адже в них використані добре знайомі для дітей образи, наприклад, kota, ластівки тощо. Котик в колискових піснях постає «кошенятком», «котком», «котею». А позитивні емоції, які пов'язані з колисковими допомагають успішно та міцно засвоїти знання.

Формування фонематичного сприйняття теж з'являється завдяки використанню колискової пісні як форми народної поетичної творчості. Адже особлива інтонаційна організація колискової (повільний темп проспівування, співуче виділення голосних звуків, наявність однакових фонем та звуконаслідування) сприяють цьому. Саме колискова пісня дозволяє школяреві запам'ятати слова та форми слів, словосполучення, освоювати багату лексичну сторону української мови. Колискова пісня таїть у собі джерело освітніх та виховних можливостей, незважаючи на свій невеликий зміст.

Вироблення дикції – актуальне питання розвитку мовленнєвої компетентності молодших школярів, адже в дітей ще не в повній мірі чітко працюють органи мовленнєвого апарату. Дехто з діток ніби «ковтає» звуки, дехто – квапиться або нечітко вимовляє слова. Або, навпаки, спостерігається розтягнена та уповільнена вимова слів. Саме спеціальні вправи на основі дитячого фольклору допомагають учням вдосконалити дикцію та позбутися певних труднощів, навчитися чисто та дзвінко розмовляти. Адже малі фольклорні жанри є ритмічні та глибокі, чіткі та лаконічні за формою.

Таким чином, за допомогою малих фольклорних жанрів у молодших школярів формуються та розвиваються любов до української мови, вміння використовувати слова, відповідно до ситуації мовлення, а також опановувати образну систему мовлення. За допомогою фольклору можна з легкістю формувати мовленнєву компетентність молодших школярів та вирішувати всі завдання становлення і розвитку мовленнєвої особистості.

Література

1. Бадер В. Р. Розвиток зв'язного мовлення школярів // Рідна мова. 1999. №11. С.60.
2. Варзацька Л. О., Шевченко Л.М. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів : навч. пос. Житомир. 1992. 127 с.
3. Вашуленко М.С. Лінгводидактичні орієнтири сучасної початкової мовної освіти в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна»*. 2010. Вип. 50. С. 57-65.
4. Комарівська Н., Лапшина І., Франчук Н. Літературна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в контексті естетичного виховання // *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*: Збірник наукових праць. Вип. 59 / Редкол. : В.І.Шахов (голова) та ін. Вінниця : ТОВ Нілан ЛТД. 2020. С. 83-88.
5. Комарівська Н. Особливості вивчення малих фольклорних жанрів у початковій школі // *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій* : Збірник матеріалів науково-практичної конференції. Вінниця. 2012. С. 178-182.
6. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf>

Ірина Герасименко

м. Вінниця

(Науковий керівник – канд. філол. наук,

доц. Комарівська Н.О.)

ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У ПРОЦЕСІ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ РОБОТИ

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі формування комунікативно-мовленнєвої компетентності молодших школярів у процесі літературознавчої роботи. Виконано дефінітивний аналіз поняття